



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

## **Wat extremisten met elkaar en met de mainstream westerse maatschappij gemeen hebben**

Geelhoed, F.; Buuren, J. van

### **Citation**

Geelhoed, F., & Buuren, J. van. (2021). Wat extremisten met elkaar en met de mainstream westerse maatschappij gemeen hebben. *De Criminoloog: Nieuwsbrief Van De Nederlandse Vereniging Voor Criminologie*, 13(24), 2-3. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3249914>

Version: Publisher's Version  
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)  
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3249914>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

## Inhoudsopgave

- p1
**Voorwoord**  
*Catrien Bijleveld (voorzitter NVC)*
- p2
**Wat extremisten met elkaar en met de mainstream westerse maatschappij gemeen hebben**  
*Fiore Geelhoed (Erasmus Universiteit Rotterdam)*  
*Jelle van Buuren (Universiteit Leiden)*
- p3
**Extremisme**  
*Elanie Rodermond (Vrije Universiteit Amsterdam & NSCR)*  
*Robby Roks (Erasmus Universiteit Rotterdam)*  
*Jan-Willem van Prooijen (Vrije Universiteit Amsterdam & NSCR)*
- p5
**NWO Vici-project: 'Dialogics of Justice': Erkenning en de kunst van dialoog.**  
*Nicole Immler (Universiteit voor Humanistiek)*
- p5
**NWO Veni-project: Kiezen voor de goede kant: factoren die leiden tot niet-crimineel hacken**  
*Marleen Weulen Kranenbarg (Vrije Universiteit Amsterdam)*
- p7
**NWO Veni-project: Verkoop van nieren door migranten**  
*Frederike Ambagtsheer*  
*(Erasmus MC & Erasmus Universiteit Rotterdam)*
- p7
**NWO Veni-project: Leugendetectie**  
*Glynis Bogaard (Maastricht University)*
- p8
**Subsidies Nationale Wetenschapsagenda**  
*Catrien Bijleveld (NSCR & Vrije Universiteit Amsterdam)*
- p8
**Call for papers: NVC congres 2021**
- p9
**NVC Subsidie**

## Voorwoord



Beste criminoloog,

Onze vorige nieuwsbrief, van juni 2020, stond in het teken van de corona-pandemie. Het was allemaal nog heel erg nieuw en overweldigend. Voor het eerst zou ons jaarlijks congres online plaatsvinden, en we namen een groot aantal bijdragen op waar onderzoekers filosofeerden over de

impact die de pandemie en de naar aanleiding daarvan getroffen maatregelen zouden kunnen hebben op criminaliteit en rechtshandhaving. Op het eind van ons congres spraken we - alhoewel het congres eigenlijk verbluffend soepel verlopen was - de hoop uit dat we elkaar de volgende keer weer in het echt zouden zien.

Maar er kwam een tweede golf en of we nu in een derde golf zitten of niet is onduidelijk - wat wel duidelijk is, is dat het virus nog niet weg is. We hebben ons erop ingesteld, met online onderwijs, online tentaminering, vergaderen via webex of microsoft teams. Het leven is voor velen eenvormiger en platter geworden. We missen de inspirerende praatjes bij de koffie, en samenzijn. Het is bijzonder om te zien hoe velen van ons toch nog kans hebben gezien onderzoek te doen in deze tijden, alles digitaal te organiseren, interviews die online worden afgenomen, zelfs focus groepen via ZOOM. Daarbij worden ook de maatregelen en de gevolgen van de pandemie druk bestudeerd. In het bestuur hebben we dan ook besloten, ook al kunnen we in juni nog geen fysieke marktdag organiseren, het congres toch dit jaar weer te houden, digitaal. Maar zover is het nog niet.

Want voor u ligt weer een mooie nieuwsbrief met van allerlei interessants. Naast de informatieve rubrieken vindt u ook een tweetal bijdragen over extremisme - een van Fiore Geelhoed en Jelle van Buuren, en een van Elanie Rodermond, Robby Roks en Jan-Willem van Prooijen - een thema dat in deze corona tijden alleen maar actueler schijnt te zijn geworden. Verder beschrijvingen van onderzoeksprojecten waarvoor beurzen werden verworven, op uiteenlopende terreinen als hacken, criminaliteit en rechtshandhaving in de context van COVID-19, handel in organen, liegen en erkenning van slachtofferschap.

Ik wens u veel leesplezier.

Catrien Bijleveld

Fiore Geelhoed (Erasmus Universiteit Rotterdam)  
Jelle van Buuren (Universiteit Leiden)

Extremisme houdt de gemoederen wereldwijd flink bezig, niet in het minst door de nieuwe vormen die het continue aanneemt. Het afgelopen jaar is dit opnieuw bevestigd met complotdenken en protesten rondom Covid-19 en de bestorming van het Capitool. Achter deze denkbeelden en acties gaat een diversiteit van personen en organisaties schuil, waarvan een minderheid extremistisch is. Bij de Capitoolbestorming kwam daar in de gedaante van de Proud Boys het meest prominent een rechtsextremistische groep naar voren (Shortell, 2021). Bij protesten in Berlijn en op het Museumplein in Amsterdam zouden op het extremistische spectrum eveneens de rechtse, maar ook de linkse flank vertegenwoordigd zijn (Baneke & Keukenkamp, 2021; 'Berlin covid protest', 2021).

In zowel de maatschappelijke als de politieke discussie wordt extremisme weggezet als iets wat fundamenteel van de mainstream verschilt. Dat ligt natuurlijk in de kern van de term besloten: bij extremisme gaat het om 'extremen' en extremen liggen doorgaans ver van het midden en bovendien zouden zij uitersten zijn van elkaar. Toen wij elkaar net voor de coronaperiode op een symposium spraken, raakten wij geïntrigeerd door deze kwestie. We luisterden naar een verhaal over rechts-extremisme en raakten in gesprek over wat rechts-extremisme en jihadisme – in elk geval in westerse landen – naast de verschillen toch ook met elkaar en zelfs de mainstream maatschappij gemeen hebben. Daarbij vroegen we ons af waarom relatief weinig onderzoekers zich met meerdere vormen van extremisme en deze gelijkenissen bezighouden. Naar aanleiding van dit gesprek zijn we op basis van ons eigen empirische onderzoek over de jaren een artikel gaan schrijven dat zich in de eindfase bevindt en waarvan we hier een voorproefje geven door op hoofdlijnen ons argument te delen.

We erkennen uiteraard dat in onderzoek heus eerder naar de gelijkenissen tussen diverse vormen van extremisme is gekeken en dat er onderzoekers zijn die meerdere vormen van extremisme in hun onderzoek betrekken. Zo is bijvoorbeeld gekeken naar de onderlinge relatie tussen rechts-extremisme en jihadisme en geconstateerd dat deze twee uitersten elkaar voeden in een toxische interactie (Abbas, 2019; Ebner, 2017). Ook zijn er diverse studies die algemene modellen en factoren van radicalisering en extremisme identificeren om de ontwikkeling van individuen richting extremisme te verklaren.

Wat wij beogen toe te voegen, is zichtbaar maken in welke opzichten deze vormen van extremisme in westerse landen niet alleen op elkaar, maar ook op de bredere samenleving lijken. Dit doen we door deze vormen van extremisme te contextualiseren binnen literatuur over de 'laat-moderne samenleving' en te duiden aan de hand van het begrip 'ontologische (on)zekerheid'. Een kanttekening bij deze literatuur is overigens wel dat snelle maatschappelijke veranderingen en ontologische onzekerheden niet exclusief toepasbaar zijn op onze huidige tijd, maar dat vergelijkbare processen en onzekerheden zich op meerdere momenten in de geschiedenis hebben voorgedaan en dat deze veranderingen ook heel bevrijdend kunnen werken (Mooney, 2008; Rossdale, 2015).

Ons vertrekpunt betreft vanwege de actuele context echter wel de onzekerheden in de huidige, laat-moderne samenleving. Deze samenleving kenmerkt zich volgens diverse auteurs door liquiditeit doordat oude structuren afbrokkelen en plaatsmaken voor flexibiliteit, instabiliteit en onzekerheid onder de invloed van globalisering, individualisering en technologische ontwikkelingen en de vergrote mobiliteit van mensen die daarmee gepaard gaat (Bauman, 2000). Deze ontwikkelingen zouden bijdragen aan het 'einde van grand narratives' (Lyotard, 1984) in de vorm van zekerheden omtrent 'waarheden', of die nu uit religies ontspringen of uit een ultiem vooruitgangdenken, bijvoorbeeld door vertrouwen in de wetenschap.

De vloeibare samenleving laat zich terugzien in individualisme, dimensies van tijd en ruimte, arbeid en gemeenschappen (Bauman, 2000). Juist groepen die zich in deze fluïde samenleving in de meest precare posities bevinden, zouden worstelen met ontologische onzekerheid en die zekerheid proberen te hervinden door een nostalgische hang naar het verleden. Door daarbij te kijken naar hoe deze worsteling in het geval van jihadisme en recht-extremisme plaatsvindt en de gelijkenissen met de samenleving in den brede te benoemen, geven we voorts gehoor aan een oproep van Jock Young om ons te ontworstelen aan het denken in binaire opposities die processen van othering in de samenleving faciliteren, met alle schadelijke gevolgen van dien (Young, 1999; 2007; 2011).

In ons artikel richten we ons op een aantal concrete punten die laten zien hoe ideeën binnen het rechts-extremisme en jihadisme in het Westen aansluiten bij de twijfels en onzekerheden die de laat-moderne samenleving in bredere zin typeren. Die punten betreffen de verwijten die extremisten de mainstream samenleving maken, de schuldige anderen die zij daarvoor aanwijzen en de behoefte aan zuivering en hang naar nostalgie die zich openbaart in hoe zij zich hun eigen (groeps)identiteit en hun ideale samenleving voorstellen. Deze punten stippen we hier kort aan, voor een volledige argumentatie verwijzen wij alvast naar het komende artikel.

Wellicht het meest bekende verwijt staat in verband met de positie die deze groepen innemen in de samenleving. Rechts-extremisten en jihadisten zouden veelal voortkomen uit juist die groepen die zich het hardst door de maatschappelijke veranderingen en daarmee gepaard gaande onzekerheden getroffen voelen (Young, 2007). Uit onze analyses van zowel jihadistische als rechtsextremistische narratieven blijkt dat binnen deze groepen een sterke beleving heerst dat zij in tijden van vergaande globalisering en 'flows of people', als (nakomeling van) migranten of door de komst van migranten een tweederangs positie binnen de maatschappij innemen, hen onrecht wordt aangedaan en dat ze zich in de steek gelaten of benadeeld voelen door degenen in betere posities. Deze percepties kunnen extremisme voeden (Young, 2007).

Andere, minder besproken verwijten die rechts-extremisten en jihadisten de samenleving maken, betreffen normatieve verzuimingen die velen als positieve verworvenheden zien, zoals individualisme, emancipatie, seksuele vrijheden en pluralisme. Deze verworvenheden weerspiegelen de teloorgang van traditionele normatieve kaders die de laat-moderne samenleving kenmerkt. Een teloorgang die ontologische onzekerheid met zich meebrengt en die verzet kan oproepen (Bauman, 2000; Castells, 1997). Zowel rechts-extremisten als jihadisten verzetten zich tegen deze verworvenheden door te wijzen op een algeheel gebrek aan waarden en normen binnen de samenleving. Zo beargumenteren beide kampen dat traditionele familiewaarden, seksuele grenzen en gemeenschapszin geslachtoffer zijn voor het heersende hedonisme, promiscuïteit en individualisme. Pluralisme vormt in de ogen van beide groepen voorts een bedreiging voor de zuiverheid van het geloof en de zuiverheid van rassen en/of cultuur.

Als antwoord op hun positie en de onzekerheden die deze groepen ervaren, zoeken zij op diverse wijzen een remedie. Enerzijds doen zij dit door de constructie van 'the other' die verantwoordelijk kan worden gehouden voor alle veronderstelde maatschappelijke 'dirt' en waarop men de pijlen kan richten. Deze 'other' betreft, heel kort gezegd, voor beide groepen iedereen die niet precies dezelfde overtuigingen koestert en daar op gelijke wijze naar handelt of op zijn minst wil handelen. Anderzijds ambiëren ze zuivering, middels een door nostalgie gekenmerkte zoektocht naar een zuivere identiteit, *Gemeinschaft* of *ummah* en een zuivere levenswijze die verankerd is in traditionele waarden en normen. Beide groepen streven bijvoorbeeld traditionele man-vrouwverhoudingen na, inclusief traditionele rolmodellen die de inspiratie vormen voor het vormgeven van de eigen identiteit, die doet denken aan het reflexieve *identity project* dat eigen is aan individuen in de laat-moderniteit (Giddens, 1991).

Dit geldt eveneens voor het nostalgische beeld van een ultieme mannelijke identiteit: de heroïsche strijder die bijvoorbeeld blijkt uit afbeeldingen in IS' glossy Dabiq: met rechte rug en ondanks de hem omringende vlammen standvastig ogend. Aan de rechtsextremistische kant biedt de welbekende zelfportrettering van Anders Breivik als 'Justiciar Knight' een typerende illustratie, waarin hij met een schijnbaar onverstoortbare focus door de loop van een automatisch wapen kijkt. Het doel van de strijd die zij voorstaan, is in het geval van jihadisten het geloof en in het geval van rechtsextremisten hun ras of cultuur van 'nieuwe', vervuilende elementen te zuiveren vanuit een overtuiging van een absolute waarheid. Deze waarheid die een tegenhang vormt voor pluralisme legitimeert dit streven en voedt de wens om terug te keren naar een puur verleden.

De conclusie die wij in dit stadium voor ogen hebben luidt als volgt: jihadisme en rechts-extremisme in het Westen zijn geen ultieme anderen van elkaar noch van de maatschappij. Zij zijn in elk geval ten dele het product van laat-moderne samenlevingen en vertonen opvallende gelijkenissen met elkaar en de bredere samenleving. Ten aanzien van de ontologische onzekerheden in de laat-moderne samenleving biedt hun extremisme voorts een dubbele redding: zowel van hun gemeenschap als voor zichzelf.

#### Referenties

- Abbas, T. (2019). *Islamophobia and Radicalisation: A Vicious Cycle*. Hurst Publishers.
- Baneke, I., & Keukenkamp, S. (2021, 23 januari). *Wie zijn de demonstranten op het Museumplein? Een kijkje achter de schermen van de coronaprotesten*. Trouw.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Polity Press.
- Berlin Covid protest broken up near Brandenburg Gate. (2020, 18 november). BBC news.
- Castells, M. (1997). *The power of identity*. Blackwell Publishers.
- Ebner, J. (2017). *The rage: The vicious circle of Islamist and far-right extremism*. I.B. Tauris & Co.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Polity Press in association with Basil Blackwell.
- Liotard Jean-François, Bennington, G., Massumi, B., & Jameson, F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge*. Manchester University Press.
- Mooney, G. (2008). *Review van het boek The vertigo of late modernity, door J. Young*. Critical Social Policy, 28(1), 108-110.
- Rossdale, C. (2015). Enclosing critique: the limits of ontological security. *International Political Sociology*, 9(4), 369-386.
- Shortell, D. (2021, 11 februari). *Five people associated with Proud Boys arrested for Capitol riot on conspiracy charges*. CNN Politics.
- Young, J. (1999). *The exclusive society: Social exclusion, crime and difference in late modernity*. Sage.
- Young, J. (2007). *The Vertigo of Late Modernity*. Sage.
- Young, J. (2011). *The criminological imagination*. Polity Press.

## Extremisme

Elanie Rodermond (Vrije Universiteit Amsterdam & NSCR)  
Robby Roks (Erasmus Universiteit Rotterdam)  
Jan-Willem van Prooijen (Vrije Universiteit Amsterdam & NSCR)

"In de 'brede, gemêleerde activistische bovenlaag' van de groep mensen die zich tegen het coronabeleid keert, bevindt zich een 'radicale onderstroom met extremistische gedragingen'", zo stelde Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) Pieter-Jaap Aalbersberg in het meest recente Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 53 (NCTV, 2020). Recente nationale en internationale gebeurtenissen tonen aan dat extremisme, door de AIVD gedefinieerd als 'het actief nastreven en/of ondersteunen van

diepingrijpende veranderingen in de samenleving die een gevaar kunnen opleveren voor (het voortbestaan van) de democratische rechtsorde, eventueel met het hanteren van ondemocratische methodes die afbreuk kunnen doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde', zeker niet is voorbehouden aan het mondiaal jihadisme. Naar aanleiding van de bestorming van het Capitool in de Verenigde Staten bestempelde Canada de extreemrechtse organisatie Proud Boys, een organisatie die een prominente rol zou hebben gespeeld tijdens de bestorming, tot een terroristische organisatie. Dichter bij huis leidden de 'avondklokrellen' tot de vraag of anti-overheidssentimenten en andere uitingen van publieke onvrede niet ook steeds vaker extremistische trekken vertonen – ook al wijken ze af van de meer 'bekende' vormen van extremisme. Hieraan gerelateerd worden steeds vaker zorgen geuit over potentieel extremistische acties van zogenaamde 'complotdenkers', zoals anti-5G complotgroepen en aanhangers van QAnon. Meer in het algemeen wijst de NCTV op een aantal belangrijke ontwikkelingen, namelijk de verdere offline én online manifestatie van het maatschappelijk ongenoegen sinds de uitbraak van het coronavirus, een toenemende dreiging van rechtsextremisten, en het risico op een aanslag gepleegd door "eenlingen bij wie zich een combinatie van extremistisch gedachtegoed en psychische problemen voordoet" (NCTV, 2020, p. 7).

In het licht van deze ontwikkelingen en de daarmee gepaard gaande constatering dat extremisme vele verschijningsvormen kent, neemt ook de vraag naar kennis over het ontstaan van extremisme toe. Vanuit criminologisch oogpunt is het daarnaast relevant om te bestuderen *wie* deze extremisten zijn, en welke individuele kenmerken voorspellend zijn voor de gang naar extremisme. Ten slotte is het belangrijk om stil te staan bij de rol van het internet in zowel het proces van radicalisering als in de aanloop naar extremistische gebeurtenissen. In deze bijdrage bespreken wij een aantal recente criminologische studies die inzicht bieden in deze factoren.

#### Complotdenken en extremisme

Sinds de start van de coronacrisis gaat er vrijwel geen dag voorbij zonder dat het woord 'wappie' ergens valt, waarbij de betekenis van het woord inmiddels varieert van 'iemand die kritisch is ten aanzien van het corona-beleid' tot aan 'iemand die denkt dat Bill Gates het coronavaccin gebruikt om chips te kunnen implanteren'. In de vorige NVC-nieuwsbrief schreef Jan-Willem van Prooijen over complottheorieën onder radicale anti-5G groepen tijdens de coronacrisis. Daarbij verwees hij naar het onderzoek van Bartlett en Miller (2010), waarin werd aangetoond dat complottheorieën werken als 'radicalization multiplier'. Hoewel gedachten op zichzelf niet strafbaar zijn, kan complotdenken wel degelijk een rol spelen bij het ontstaan van (gewelddadig) extremisme, zo concludeerden de onderzoekers. Daarnaast laat recent onderzoek zien dat complotdenken gerelateerd is aan de mate waarin actievoerders zich aan de wet houden: Een lage mate van complotdenken is gerelateerd aan een neiging tot legitieme vormen van activisme (bijv. protestacties binnen de grenzen van de wet), maar een hoge mate van complotdenken hangt samen met een neiging tot illegitieme vormen van activisme (bijv. geweld, intimidatie; Imhoff, Dieterle, & Lamberty, 2021). De vraag is dan welke factoren uiteindelijk bijdragen aan de stap van (complot) denken naar doen. Met andere woorden: waarom gaan sommige individuen, geïnspireerd door complottheorieën, over tot daadwerkelijke daden van (gewelddadig) extremisme?

Ingegeven door het feit dat in vrijwel alle manifesten van rechtsextremistische aanslagplegers een complottheorie voorkomt, alsmede in propaganda zoals verspreid door jihadisten en rechtsextremisten, deden Rottweiler en Gill (2020) empirisch onderzoek naar de relatie tussen het geloof in complottheorieën en de intentie om tot gewelddadig extremisme over te gaan. Op basis van een representatieve studie onder de Duitse bevolking analyseerden zij of individuen met een 'conspiracy mentality' (de dispositionele neiging om complottheorieën te geloven) hoger scoren op de intentie om tot gewelddadig extremisme over te gaan. Daarbij namen ze een aantal

individuele kenmerken mee, die, zo veronderstelden de onderzoekers, kunnen verklaren waarom sommige complotdenkers wel, en andere niet, tot gewelddadig extremisme overgaan: de mate van zelfcontrole, de geneigdheid om de wet en sociale normen na te leven en de mate van zelfeffectiviteit (het geloof in eigen kunnen). In het onderzoek werd 'de intentie om tot gewelddadig extremisme over te gaan' gemeten middels de 'Radicalism Intention Scale', waarbij respondenten stellingen voorgelegd kregen over bijvoorbeeld deelname aan een (potentieel) gewelddadige demonstratie. Op basis van de resultaten concludeerden de onderzoekers dat individuen met een 'conspiracy mentality' inderdaad een sterkere intentie hebben om tot gewelddadig extremisme over te gaan. Interessant is de bevinding dat dit effect sterker is onder individuen met een lage zelfcontrole, een lage geneigdheid om de wet en sociale normen na te leven en een hoge mate van zelfeffectiviteit. De auteurs benadrukken dan ook dat het in het verklaren van het overgaan tot gewelddadig extremisme belangrijk is om een veelheid aan individuele kenmerken in ogenschouw te nemen. Wel is het noodzakelijk deze inzichten in toekomstig onderzoek uit te breiden naar daadwerkelijk gedrag, bijvoorbeeld door complotdenken te onderzoeken onder extremistische arrestanten die inderdaad tot geweld zijn overgegaan.

### (Rechts)extremisme online

De laatste jaren bestaat toenemende aandacht voor de rol die het internet speelt in de aanloop naar, maar ook in reactie op, extremistische gebeurtenissen. Nadat Brenton Tarrant in Nieuw-Zeeland twee aanslagen pleegde en beelden daarvan live deelde via sociale media, laaide de discussie op in hoeverre bepaalde platforms en fora bijdragen aan het radicaliseringproces en het rekruteren van nieuwe extremisten. Al meerdere malen werden manifesten van latere aanslagplegers online gedeeld (o.a. door Brenton Tarrant, Dylan Roof en Anders Breivik), en de NCTV (2020, p. 4) acht het voorstelbaar dat een extreemrechts georiënteerde eenling in Nederland *copycat* gedrag zou vertonen, geïnspireerd door een aanslag elders in de wereld.

Diverse internationale studies schetsen dat extreemrechtse groepen al sinds het ontstaan van het internet gebruikmaken van digitale kanalen en middelen om een omgeving van gelijkgestemden te vinden waar zij openlijk kunnen uitkomen voor hun extreemrechtse ideeën en minder maatschappelijke weerstand ervaren dan offline (voor een overzicht, zie Valasik en Reid, 2018). Bekende fora als Stormfront, 4chan en Reddit zijn tegenwoordig niet langer de meer verscholen plekken op het internet waar rechts-extremistische groeperingen en individuen actief zijn: in toenemende mate is extreemrechtse content ook zichtbaar op mainstream social media platforms als YouTube, Facebook, Twitter en TikTok (Scrivens e.a. 2020).

Een Nederlandse studie brengt in kaart hoe drie extreemrechtse groeperingen (de Nederlandse Volksunie (NVU), Pegida en Voorpost) gebruikmaken van sociale media (Roks en Van der Schoot, 2019). Relevant in de context van de zorg die tot uiting wordt gebracht door de NCTV (2020, p. 4) en de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2021, p. 7) is de manier waarop deze drie groeperingen hun volgers nadrukkelijk oproepen om hun activiteiten niet te beperken tot het bekijken, liken en sympathiseren met extreemrechts gedachtengoed, maar de (offline) daad bij het (online) woord te voegen. Het grootste deel van de digitale extreemrechtse content van deze drie groeperingen heeft, ondanks zichtbare contouren van haat zaaien en het demoniseren van bepaalde groepen, een overwegend gematigde toon. Dat geldt echter niet voor de (anonieme) reacties op de door de extreemrechtse groeperingen geplaatste berichten; deze zijn vele malen extremer, radicaler en gewelddadiger van aard dan de initiële posts van de drie groeperingen. Opmerkelijk is ook dat deze reacties lang niet altijd verwijderd worden (Roks en Van der Schoot, 2019). Dergelijke expliciete uitingen van haat of oproepen van geweld op sociale media kunnen een voedingsbodem vormen voor polarisatie en radicalisering, maar ook voor offline vormen van geweld (NCTV, 2020).

Tot op heden is er echter maar heel beperkt zicht op de samenhang tussen digitale (rechts)extremistische content op sociale media en fysieke vormen van geweld. Studies op basis van interviews met voormalige extremisten maken inzichtelijk dat de blootstelling aan online propaganda kan fungeren als belangrijke katalysator achter individuele processen van radicalisering (Koehler, 2014; Sieckelink e.a. 2019). Een recente studie uit Canada van Gaudette e.a. (2020) wijst naast het samenspel tussen het internet en gewelddadige uitingen van extremisme vooral ook op het belang van interacties tussen de online en offline wereld van gewelddadige extremisten.

### Conclusie

"The Capitol Rioters Aren't Like Other Extremists", zo kopte The Atlantic begin februari. "Vrees voor radicaal geweld door de avondklok: 'Ik lig wakker van de groeiende groep die zich anti-overheid noemt'", schreef Eindhovens Dagblad een week eerder. De gebeurtenissen van de afgelopen maanden hebben niet alleen geleid tot pogingen om die gebeurtenissen te duiden, maar ook om de individuen daarachter te beschrijven. Daarbij valt een aantal zaken op. Allereerst lijkt het etiket 'extremisme', en soms zelfs 'terrorisme' vrij scheutig op bepaalde gebeurtenissen te worden geplakt, terwijl daar -- in elk geval volgens de definitie van de AIVD -- niet altijd zonder meer sprake van is. Het is in het kader van zowel fenomeenbeschrijving als onderzoek naar daders van belang om heftige en/of extreme gebeurtenissen niet direct onder extremisme te scharen. Een volgende constatering is dat extremistische gedragingen vaak uit onverwachte hoek komen, al dan niet gevoed door wijdverspreide complottheorieën en online content en -contacten. Deze onvoorspelbaarheid maakt het voorkomen van radicalisering en extremisme ingewikkeld, te meer daar extremistische groepen ook mainstream podia hebben en daarmee een veel groter bereik dan wanneer dergelijke groepen enkel 'underground' zouden opereren. Tenslotte ontbreekt tot op heden veelal het zicht op factoren die maken dat de meeste complotdenkers, individuen die online extremistische taal uitslaan en andere personen met radicale ideeën *niet* overgaan tot daden van extremisme. Toekomstig (criminologisch) onderzoek zou juist op deze factoren gericht moeten zijn. Aan de Vrije Universiteit Amsterdam en het NSCR heeft dit thema momenteel de aandacht in het lopende PhD-onderzoek van Fabienne Thijs. Tevens start vanuit het NSCR een project naar radicale uitingen van publieke onvrede (bijvoorbeeld geweld gepleegd gedurende protestacties). Deze en andere studies zullen in de komende jaren hopelijk bijdragen aan wetenschappelijk gefundeerde uitspraken over de rol die complottheorieën of extremistische content spelen in gewelddadige acties.

### Referenties:

- Bartlett, J. & Miller, C. (2010). *The power of unreason: Conspiracy theories, extremism and counter-terrorism*. London, UK: Demos.
- Gaudette, T., Scrivens, R., & Venkatesh, V. (2020). The Role of the Internet in Facilitating Violent Extremism: Insights from Former Right-Wing Extremists. *Terrorism and Political Violence*, 1-18.
- Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) (2021). *Factsheet 'Online radicaal en extremistisch gedrag'*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Koehler, D. (2014). The radical online: Individual radicalization processes and the role of the Internet. *Journal for Deradicalization*, (1), 116-134.
- Imhoff, R., Dieterle, L., & Lamberty, P. (2021). Resolving the puzzle of conspiracy worldview and political activism: Belief in secret plots decreases normative but increases nonnormative political engagement. *Social Psychological and Personality Science*, 12, 71-79.
- NCTV. (2020). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 53*.

- Rottweiler, B. & Gill, P. (2020). Conspiracy Beliefs and Violent Extremist Intentions: The Contingent Effects of Self-efficacy, Self-control and Law-related Morality, *Terrorism and political Violence*.
- Roks, R., & Schoot, J. (2019). Het aanpassingsdilemma online: een verkennend onderzoek naar extreemrechts op social media. *Tijdschrift voor Criminologie*, 61(3), 225-245.
- Scrivens, R., Wojciechowski, T. W., & Frank, R. (2020). Examining the Developmental Pathways of Online Posting Behavior in Violent Right-Wing Extremist Forums. *Terrorism and Political Violence*, 1-18.
- Sieckelink, S., Sikkens, E., Van San, M., Kotnis, S., & De Winter, M. (2019). Transitional journeys into and out of extremism. A biographical approach. *Studies in Conflict & Terrorism*, 42(7), 662-682.
- Valasik, M., & Reid, S. E. (2018). *Alt-Right Gangs and White Power Youth Groups*. Oxford Bibliographies Online: Criminology.

### NWO Vici-project: De COVID-19 pandemie en financieel-economische criminaliteit



Nicole Immler  
(Universiteit voor Humanistiek)

Wanneer voelen mensen zich erkend? De laatste tien jaar zien we een toenemend aantal civiele rechtszaken aangespannen door slachtoffers van koloniaal geweld, mislukte vredesmissies, seksueel misbruik en ecocide. Met een team van vijf onderzoekers (Niké Wentholt, Obiozo Ukpabi, Marrit Woudwijk, Naomi Ormskerk en Luna Bonvie) volgt Nicole Immler civiele rechtszaken tegen instellingen als de Nederlandse staat, het leger, de kerk en multinational Royal Shell.

Het erkenningsvraagstuk wordt vaak benaderd vanuit Transitional Justice, een veld dat onderzoek doet naar zowel de langetermijneffecten van mensenrechtenschendingen als naar de instrumenten ontwikkeld om dit onrecht te adresseren. Vooral sinds het einde van de Koude oorlog, en daarmee de bipolaire wereldorde, was er een hernieuwd vertrouwen in internationale mogelijkheden voor erkenning en reparatie van (historisch) onrecht. Het academisch veld van Transitional Justice onstond min of meer in tandem met veel nieuwe mechanismen van internationale rechtsvinding. Na het initiële enthousiasme volgde ook veel kritiek: tribunalen zouden te exclusief zijn; waarheids- en verzoeningscommissies brachten geen daadwerkelijke erkenning; verzoening werd door velen als te dwingend en onrechtvaardig ervaren; top-down mechanismen negeerden lokale en culturele rechts- en erkenningspraktijken; sociaal-economische rechtvaardigheid bleef een ondergeschoven kind. De roep vanuit academici en practitioners om een holistische, inclusieve benadering is sterk. Maar in de praktijk wordt reparatie toch vooral 'opgelost' met financiële compensatie. Hoe verhoudt dit zich tot de bredere sociale dimensie van erkenning? Om dit te onderzoeken, conceptualiseren wij erkenningsclaims als een roep om dialoog.

In dit teamproject zoomen we in op vier casussen waar getroffen mensen erkenning zoeken via het Nederlandse civiel recht. Het gaat hier om de Moeders van Srebrenica en Nederlandse Veteranen tegen de Nederlandse staat, slachtoffers van seksueel misbruik tegen de katholieke kerk, Nigeriaanse getroffen mensen en Nederlandse milieuoorganisaties tegen Royal Dutch Shell, en slachtoffers van massaal koloniaal geweld in Indonesië en van slavernij in de Cariben

tegen wederom de Nederlandse staat. Om uiteenlopende redenen kunnen deze zaken als mijlpalen ('landmark cases') worden gezien. Getroffenen zoeken, samen met hun advocaten, nieuwe manieren om erkenning te vinden in relatie tot de rechter, maar ook de gedaagde en hun sociale omgeving.

Een treffend voorbeeld hiervan is de recente uitspraak in de zaak van Mileufensie tegen Nigeriaanse getroffen mensen, tegen Royal Dutch Shell. Het Gerechtshof in Den Haag stelde de Nigeriaanse dochtervennootschap aansprakelijk voor schade door olielekages. Voor ons speelt hier nu vooral de vraag van 'vertalingen': hoe verhoudt deze bejubelde juridische triomf zich tot de specifieke context van de getroffen mensen? In hoeverre vinden zij erkenning voor hun leed dat inherent relationeel is en veel verder reikt dan de directe gevolgen van vervuiling, zoals landonteigening, gezondheidsschade en sociaal-economische marginalisatie van hun gemeenschappen. Onze onderzoeker Obiozo Ukpabi schreef hierover een opiniestuk in NRC. In ons project kijken we bij elke casus verder dan alleen de juridische dimensie: hoe verhoudt de gang naar de rechter zich tot bredere erkenningsclaims?

De specifieke institutionele, maar ook sociaal-culturele en historische context van elke casus is daarom van groot belang. Om hier recht aan te doen, gebruiken we methoden uit uiteenlopende disciplines. Dat komt ook terug in de samenstelling van ons interdisciplinaire team. Onze achtergrond varieert van antropologie tot geschiedenis en van recht tot psychologie. In ons onderzoek gebruiken we daarom inzichten uit familietheorie, conflict studies, ecocide, post-colonial theory en socio-legal analysis. We onderzoeken excuses en herstelbetalingen niet alleen als een instrument van erkenning, maar ook als een instrument van dialoog. Dat, zo is de hypothese, stelt ons in staat om de relevantie van het sociale aspect in herstelkwesties beter te begrijpen; wie wil met wie in gesprek en over wat? En welke plek hebben het heden en de toekomst in dit gesprek over het verleden?

Wij gaan in gesprek met tientallen groepen die (deels via de rechtbank) op zoek zijn naar erkenning voor (historisch onrecht) en wij vragen wat mensen eigenlijk zoeken als zij naar erkenning vragen en wat zij ook verwachten van de instanties die zij in rechtbanken aanklagen. Wij hopen daardoor nieuwe inzichten te krijgen die kunnen helpen om te laten zien waarom veel van de initiatieven in het verleden niet de erkenning hebben gebracht waarop was gehoopt.

### NWO Veni-project: Kiezen voor de goede kant: factoren die leiden tot niet-crimineel hacken



Marleen Weulen Kranenbarg  
(Vrije Universiteit Amsterdam)

NWO heeft mij in november 2020 een VENI beurs toegekend voor mijn onderzoek naar niet-crimineel (ethisch) hacken. In dit stuk wil ik u kort vertellen waar ik de komende jaren onderzoek naar zal doen.

De criminologie focust over het algemeen op daders. Deze focus brengt voornamelijk factoren in kaart die leiden tot crimineel gedrag of juist tot *desistance*. Veel van deze factoren zijn echter ook aanwezig bij individuen die geen criminele carrière hebben. Het is van groot belang om te weten waarom deze niet-criminele individuen met dezelfde risicofactoren geen criminaliteit plegen. Hierdoor weten we ook beter waarom anderen dit wel doen en hoe zij kunnen worden gestopt. In de criminologie is er tot nu toe beperkt onderzoek gedaan

naar dergelijke *resisters* (Adjiembaks, 2018; Murray, 2009). Deze onderzoeken focussen op de karakteristieken van individuen die geen criminele carrière hebben, terwijl ze wel in een criminogene omgeving zoals een criminele familie opgroeien.

Nu technologie een steeds groter onderdeel van ons dagelijks leven wordt, is de cybercriminologie zich gaan richten op onderzoek naar hacking. Tot nu toe heeft de focus van dit onderzoek op de “slechte kant” van hacking gelegen. Onderzoek naar de hackerscultuur in het algemeen (Holt, 2007; Steinmetz, 2015; Van Der Wagen, 2018) wordt vrijwel uitsluitend gebruikt om crimineel hacken te begrijpen. Dit is opvallend aangezien hacking een duidelijk positief alternatief heeft. Niet-criminele hackers (ook wel ethisch hackers genoemd) dragen namelijk juist bij aan cybersecurity. Zij delen dezelfde algemene hackerscultuur en hebben wellicht ook veel vergelijkbare levensloop- en andere karakteristieken als criminele hackers. De volgende stap in dit onderzoeksveld is om juist het proces naar niet-crimineel hacken te onderzoeken. Dit laat zien waarom hackers “aan de goede kant blijven” en geeft informatie over waarom anderen juist kiezen voor crimineel hacken. Kortom er is een nieuwe *resister* die nodig moet worden onderzocht in de criminologie.

Niet-crimineel hacken heeft een aantal unieke karakteristieken die het extra interessant maken om te onderzoeken. Ten eerste gebruiken criminele en niet-criminele hackers dezelfde technieken en ze hebben waarschijnlijk grotendeels dezelfde dagelijkse activiteiten. Dit is anders dan de conventionele *resisters* die meestal hun criminele omgeving verlaten (Adjiembaks, 2018). Ten tweede helpen niet-criminele hackers bij het beveiligen van IT-systemen. Deze actieve bijdrage aan preventie gaat verder dan simpelweg geen criminaliteit plegen: het is een extra stap. Ten derde moeten niet-criminele hackers op een hele andere manier een *resister* zijn. Daar waar conventionele *resisters* tegen de druk van hun omgeving zoals familie en vrienden in moeten gaan, moeten niet-criminele hackers de verleiding weerstaan om hun vaardigheden tijdens dagelijkse activiteiten crimineel in te zetten. Ze moeten in elke situatie waarin ze hun vaardigheden gebruiken actief de goede kant kiezen. Deze keuze kan worden bepaald door situationele factoren (NTIA, 2016; Weulen Kranenbarg, Holt, & Van Der Ham, 2018). De manier waarop deze unieke karakteristieken van invloed zijn op niet-crimineel hacken is onbekend. De hoofdvraag van mijn VENI onderzoek is daarom:

“Hoe zijn levensloop-, culturele en situationele factoren gerelateerd aan de keuze van een individu om op niet-criminele wijze te gaan hacken?”

Ik onderzoek de levensloop (Adjiembaks, 2018; Hutchings & Collier, 2019; Sampson & Laub, 1993; Weulen Kranenbarg, Ruiter, Van Gelder, & Bernasco, 2018), culturele factoren (Allodi, 2017; Holt, 2007; Steinmetz, 2015) en situationele factoren (NTIA, 2016). Aangezien het hier gaat om nog onbekende mechanismen is het nodig om voornamelijk diepgaand kwalitatief onderzoek te doen. Dit zorgt voor inzicht in de nuances die mogelijk belangrijk zijn voor niet-crimineel hacken.

Ten eerste zal ik verschillende groepen niet-criminele hackers in kaart brengen, om zo tot een goede afbakening van de respondentgroep te komen. De belangrijkste methode hierbij zijn stakeholderinterviews. Vervolgens is mijn voornaamste onderzoeksmethode semi-gestructureerde interviews gecombineerd met levensloopkalenders. Levensloopkalenders maken het herinneren van gebeurtenissen makkelijker en kunnen ook longitudinale analyses (kwalitatief en kwantitatief) mogelijk maken (Kruttschnitt & Carbone-Lopez, 2006; Sutton, 2010). Verschillende pilots die ik afgelopen jaren heb uitgevoerd, laten zien dat jonge hackers lastig te vinden zijn en dat het nog niet goed te bepalen is of zij echt een niet-criminele hacker zijn. Voor de interviews ligt mijn focus daarom op volwassenen.

Ik gebruik twee aanvullende methoden. Om ook een beeld te krijgen van jongeren en de manier waarop niet-crimineel hackgedrag zich bij hen ontwikkelt, gebruik ik al eerder door mij verzamelde data (Van der Toolen, Weulen Kranenbarg, & Weerman, 2020). Daarnaast ga ik online platforms waarop gesproken wordt over niet-crimineel

hacken analyseren. Dit type onderzoek wordt in de cybercriminologie en economie vaker toegepast (Allodi, 2017; Hemang Chamakuzhi & Suresh, 2020; Holt, 2007). Dit geeft zowel kwalitatief als kwantitatief inzicht in de online hackerscultuur, online peers en economische motieven voor niet-crimineel hacken.

Met mijn onderzoek hoop ik een nieuwe richting te geven aan het onderzoek naar hacking. Het levert mogelijk nieuwe beschermende factoren op die in onderzoek naar criminele hackers over het hoofd zijn gezien. Ik zie er naar uit om de resultaten met u te delen, bijvoorbeeld tijdens het NvC congres!

#### Referenties:

- Adjiembaks, S. (2018). *(On)gemerkt bijzonder: Levensverhalen van resisters en de betekenis van resistance to crime*. Den Haag: Boom Uitgevers.
- Allodi, L. (2017). *Economic factors of vulnerability trade and exploitation*. Proceedings of the 2017 ACM SIGSAC Conference on Computer and Communications Security, Dallas, Texas, USA.
- Hemang Chamakuzhi, S., & Suresh, M. (2020). Bug bounty marketplaces and enabling responsible vulnerability disclosure: An empirical analysis. *Journal of Database Management*, 31(1), 38-63.
- Holt, T. J. (2007). Subcultural evolution? Examining the influence of on- and off-line experiences on deviant subcultures. *Deviant Behavior*, 28(2), 171-198.
- Hutchings, A., & Collier, B. (2019). *Inside out: Characterising cybercrimes committed inside and outside the workplace*. Gepresenteerd op het IEEE European Symposium on Security and Privacy.
- Kruttschnitt, C., & Carbone-Lopez, K. (2006). Moving beyond the stereotypes: Women's subjective accounts of their violent crime. *Criminology*, 44(2), 321-352.
- Murray, C. (2009). Typologies of young resisters and desisters. *Youth Justice*, 9(2), 115-129.
- NTIA (2016). *Vulnerability disclosure attitudes and actions: A research report*. Washington: U.S. Department of Commerce, NTIA (National Telecommunications and Information Administration).
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). *Crime in the making: pathways and turning points through life*. Cambridge: Harvard University Press.
- Steinmetz, K. F. (2015). Craft(y)ness: An ethnographic study of hacking. *British Journal of Criminology*, 55(1), 125-145.
- Sutton, J. E. (2010). A review of the life-events calendar method for criminological research. *Journal of Criminal Justice*, 38(5), 1038-1044.
- Toolen, Y. van der, Weulen Kranenbarg, M., & Weerman, F. M. (2020). Online jeugdcriminaliteit en ‘verkeerde vrienden’: wanneer is de samenhang het sterkst? *Tijdschrift voor Criminologie*, 62(2-3), 153-180.
- Wagen, W. van der (2018). The cyborgian deviant: An assessment of the hacker through the lens of actor-network theory. *Journal of Qualitative Criminal Justice and Criminology*, 6(2), 157-178.
- Weulen Kranenbarg, M., Holt, T. J., & Ham, J. van der (2018). Don't shoot the messenger! A criminological and computer science perspective on coordinated vulnerability disclosure. *Crime Science*, 7(16), 1-9.
- Weulen Kranenbarg, M., Ruiter, S., Van Gelder, J.-L., & Bernasco, W. (2018). Cyber-offending and traditional offending over the life-course: An empirical comparison. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 4(3), 343-364.

## NWO Veni-project: Verkoop van nieren door migranten



Frederike Ambagtsheer  
(Erasmus MC; Erasmus Universiteit Rotterdam)

In Europa en in omliggende landen worden steeds meer migranten gesignaleerd die hun nieren verkopen om de EU binnen te kunnen komen. Ook in Nederland is een stijging vastgesteld van het aantal migranten dat hun nier heeft verkocht (Nationaal Rapporteur Mensenhandel, 2019). Deze migranten verkopen hun nieren via mensensmokkelaars. De illegale transplantaties vinden plaats in ziekenhuizen in landen als Egypte en Turkije. Ook is bekend dat nierverkoop door migranten gepaard gaat met uitbuiting. Het is echter onbekend hoe, waar en door wie de verkoop van hun nieren wordt gefaciliteerd en hoe uitbuiting van deze migranten tot stand komt. Het project, 'Organs as a gateway to Europe: studying kidney sales among migrants entering the EU', gefinancierd door het NWO/Veni-Talentprogramma, beoogt deze vragen te beantwoorden.

Dit project borduurt voort op eerder onderzoek verricht door Columb in Egypte, waarin belangrijke verbanden werden vastgesteld tussen nierverkoop, irreguliere migratie, uitbuiting en mensensmokkel (Columb, 2020). Het onderhavige onderzoek zal echter worden uitgebreid naar Griekenland (Lesbos, Samos), Italië (Palermo, Lampedusa), Turkije (Istanbul, Izmir), en Nederland. Diepte-interviews zullen worden uitgevoerd met migranten die hun nier hebben verkocht, transplantatie professionals/artsen, politie, justitie, medewerkers van asielzoekers – en detentiecentra, kustwachten, internationale organisaties (IOM, UNHCR), Frontex en NGO-medewerkers. Deze bronnen zullen worden aangevuld met documentanalyse, waaronder tenlasteleggingen, rechterlijke uitspraken en wet – en regelgeving.

Onderzoek naar orgaanhandel is veelal beschrijvend van aard en het onderwerp blijft in de criminologie grotendeels onderbelicht. In het populaire en politieke discours wordt orgaanhandel bovendien neergezet als een georganiseerde misdaad, die door de maffia ver buiten transplantatie-instituten om gerund zou worden. Desondanks wordt er nauwelijks op gehandhaafd (Ambagtsheer, 2019). Daarnaast tonen empirische bevindingen aan dat het misdrijf ingebed is in legitieme transplantatiestructuren en dat illegale transplantaties door een grote verscheidenheid aan legale actoren (e.g. ziekenhuizen, klinieken, artsen, verpleegkundigen, bloedbanken, etc.), in samenwerking met *recruiters* en *brokers*, worden gefaciliteerd (Ambagtsheer, 2019; De Jong, 2017; OSCE, 2013 ). Ook zou de organisatie van orgaanhandel vooral gekenmerkt worden door flexibele, grensoverschrijdende, sociale netwerkstructuren (Columb, 2020). Eén van de vernieuwende aspecten van dit onderzoek is dan ook dat het inzichten hanteert uit de omgevingscriminologie, de netwerktheorie en organisatiecriminaliteit om de facilitering van nierverkoop beter te kunnen begrijpen. Ook zal een brede definitie van 'uitbuiting' (Mantouvalou, 2018) en het concept, 'crimmigration' worden toegepast om inzicht te krijgen in legale factoren (denk aan een restrictief migratiebeleid en strafbaarheid van orgaanverkoop) die kwetsbaarheden en uitbuiting van irreguliere migranten in de hand werken.

Het onderzoek wordt uitgevoerd vanuit het Erasmus MC in samenwerking met de afdeling Criminologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Bevindingen zullen worden besproken tijdens

jaarlijkse seminars en zullen worden gedeeld tijdens een internationaal symposium aan het einde van het project (2025). Tijdens dit symposium zullen ook aanbevelingen worden geformuleerd en verspreid onder een brede groep stakeholders.

### Referenties:

- Ambagtsheer, F. (2019). Combating human trafficking for the purpose of organ removal: lessons learned from prosecuting criminal cases. In J. A. Winterdyk & J. Jones (Eds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Cham Palgrave Macmillan.
- Columb, S. (2020). *Trading Life: Organ Trafficking, Illicit Networks, and Exploitation*: Stanford University Press.
- De Jong, J. (2017). *Human Trafficking for the Purpose of Organ Removal*. Utrecht University.
- Mantouvalou, V. (2018). Legal Construction of Structures of Exploitation. *Philosophical Foundations of Labour Law*, Hugh Collins, Gillian Lester and Virginia Mantouvalou (eds), OUP, 2018.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel. (2019). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2014-2018*. Den Haag.
- OSCE. (2013 ). *Trafficking in human beings for the purpose of organ removal in the OSCE region: analysis and findings*.

## NWO Veni-project: Leugendetectie



Glynis Bogaard  
(Maastricht University)

We zijn bijzonder slecht in het herkennen van leugens. Ook binnen politie opsporing wordt maar iets meer dan de helft van de leugens ontmaskerd, gemiddeld 54% om precies te zijn. Dit heeft natuurlijk belangrijke consequenties voor rechtspraak en politie opsporing. Als leugens niet worden opgemerkt, kunnen ze bijvoorbeeld het hele opsporingsonderzoek in gevaar brengen. Om ons leugenoordeel te verbeteren werden verscheidene hulpmiddelen ontwikkeld, maar zelfs de beste hulpmiddelen hebben nog een aanzienlijk foutenpercentage van om en bij de 70%.

Dit komt omdat bestaande hulpmiddelen voornamelijk zijn gebaseerd op eenvoudige beslissingsregels, zoals "uitspraken met weinig details duiden op bedrog". Dergelijke regels negeren echter individuele leugensignalen. We verschillen namelijk sterk in welke leugensignalen we laten zien en welke signalen ons dus verraden. Zonder een objectieve basislijn van iemands verbale gedrag, is het behoorlijk moeilijk om te weten hoe gedetailleerd een uitspraak moet zijn om als waarheidsgetrouw te worden beoordeeld.

Een aanpak die populair is onder praktijkmensen, is het beoordelen van de waarheidsgetrouwheid van een verklaring is door meerdere verslagen van dezelfde geïnterviewde te vergelijken. Het gedrag van de geïnterviewde tijdens een onbelangrijk deel van een interview (*small talk*) wordt vergeleken met het cruciale element van het onderzoeksinterview. Hoewel deze *small talk* niet gepaard gaat met negatieve gevolgen, geldt dit wel voor het onderzoeksinterview. Vanwege dit verschil zal ook het gedrag van de geïnterviewde naar verwachting verschillen, ongeacht de waarheidsgetrouwheid van de verklaringen. Het gebruik van zo een *small talk* basislijn leidt echter niet tot meer nauwkeurige waarheidsoordelen. Om een basislijnvergelijking te gebruiken voor het maken van waarheidsoordelen, is het essentieel dat de basislijn vergelijkbaar is



met het element dat wordt onderzocht.

Het doel van dit onderzoeksproject is het ontwikkelen van een geschikte basisvergelijking om leugendetectie te verbeteren. Door de basislijn aan te passen aan het element dat wordt onderzocht is het mogelijk om individuele leugensignalen op te sporen. Deze individuele signalen kunnen vervolgens worden toegepast om waarheden en leugens van dezelfde persoon van elkaar te onderscheiden. In de tweede fase van het onderzoek zal dit project zich richten op het ontwikkelen van een interview protocol waarin gebruik wordt gemaakt van de ontwikkelde basislijn.

Belangrijk om te weten is dat wanneer we vertellen over iets dat we werkelijk hebben meegemaakt, we hier een herinnering aan hebben. Gelogen verklaringen zijn het resultaat van onze fantasie. Dit wil zeggen dat waarheidssprekers bij het beantwoorden van vragen steeds kunnen terugvallen op hun geheugen. Leugenaars kunnen dit niet. Het voorgestelde interview protocol maakt gebruik van deze aannames en bestaat uit verscheidene strategieën om het ophalen van herinneringen te vergemakkelijken. Leugenaars geven naar verwachting meer leugensignalen prijs omdat ze worstelen om de nodige details te verstrekken. De combinatie van dit interviewprotocol samen met de ontwikkelde basislijn zal naar verwachting onze leugendetectie nauwkeurigheid verbeteren.

## Subsidies Nationale Wetenschapsagenda

*Catrien Bijleveld (NSCR & Vrije Universiteit Amsterdam)*

Vanuit de Nationale Wetenschapsagenda werd in 2020 een zogeheten 'kleine call' georganiseerd waar onderzoekers voorstellen konden indienen, passend binnen een van de NWA-routes. Voor de route Tussen Conflict en Coöperatie vielen drie deelprojecten in de prijzen, die als gemeenschappelijke noemer hadden de COVID-pandemie. De drie deelprojecten bestuderen: (1) verhoogde blootstelling aan cybercriminaliteit door corona voor kleine en middelgrote ondernemingen (mkb) en de risicobeperking ervan, (2) de moeilijkheden om tijdens (gedeeltelijke) lockdown vanuit detentie reïntegratie vorm te geven, en (3) de aanpak van desinformatie op internetplatforms over COVID.

In het eerste project, dat zal worden getrokken vanuit de Haagse Hogeschool, wordt bestudeerd in welke mate de coronapandemie, die heeft geleid tot massaal thuiswerken en vergrote afhankelijkheid van internet, burgers en MKBs heeft blootgesteld aan cyberdreigingen, en wat best practices ons leren over preventie van cybercriminaliteit in de post-corona-samenleving. Door middel van interviews met sleutelinformanten en professionals en twee enquêtes schetst het onderzoek de omvang van het probleem en stelt het oplossingen voor. In het tweede project, dat getrokken wordt vanuit de Vrije Universiteit, worden factoren onderzocht die resocialisatie na detentie tijdens de pandemie belemmeren of ondersteunen. Zo kan de vraag worden beantwoord of resocialisatie na vrijlating uit de gevangenis nog steeds mogelijk is tijdens een (gedeeltelijke) lockdown. Daartoe zullen interviews worden gehouden met gevangenen, voormalig gevangenen en praktijkwerkers, en zal een kwantitatief onderzoek worden uitgevoerd naar uitkomsten na de vrijlating. De resultaten informeren beleidsmakers en beoefenaars die belast zijn met het pre- en post-release programma's aan (ex-) gedetineerden. In het derde project, dat wordt geleid vanuit de Universiteit Leiden, wordt onderzocht hoe en waarom niet-gouvernementele normen die door internetplatforms zelf zijn ontwikkeld convergeren om de toenemende aanwezigheid van desinformatie over COVID-19 op platforms tegen te gaan, en in welke omstandigheden convergentie van normen op internetplatforms leidt tot een statelijke plicht om in te grijpen, alsmede in welke omstandigheden dat het geval zou moeten zijn. Door analyse van bestaande 'platformlogs' volgt het onderzoek de evolutie van platformnormen en combineert dit met juridische en jurisprudentieanalyses om de vraag te beantwoorden wanneer overheden moeten ingrijpen.

Vanwege het nog onzekere verloop van de pandemie en de vaccinaties, krijgt het jaarlijkse congres van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie dit jaar de vorm van een eendaags online congres met live-sessies. Het NVC online congres vindt op **vrijdag 18 juni** plaats. Dit jaar willen we de aandacht richten op het thema:

### Georganiseerde misdaad – Ontwikkelingen en uitdagingen

Georganiseerde misdaad wordt steeds zichtbaarder in onze maatschappij – van berichten over de zoveelste liquidatie in Amsterdam tot verontrustende beelden van een zeecontainer omgebouwd tot een martelkamer. Er is dan ook onverminderd aandacht voor de aard, omvang en aanpak van deze vorm van criminaliteit binnen Nederland en Europa. De link tussen wetenschappelijk onderzoek naar georganiseerde misdaad en de praktijk van opsporing, vervolging en berechting is van fundamenteel belang. Daarnaast zijn er binnen de criminologie tal van onderzoeksgebieden en expertises die relevant zijn in de beantwoording van vragen over georganiseerde misdaad, van cybercriminaliteit tot levensloopcriminologie en empirical legal studies. Dit thema roept dus vragen op die relevant en zeer actueel zijn, waaronder:

Hoe ontwikkelt de criminele carrière van een dader binnen de georganiseerde criminaliteit zich? Hoe ziet het netwerk van deze daders eruit? Hoe kunnen (overheids)instanties verschillende vormen van georganiseerde criminaliteit tegenwerken? Wat is ondermijning en hoe verhoudt ondermijning zich tot georganiseerde misdaad? In hoeverre is klimaatcriminaliteit georganiseerde misdaad? Wie zijn de slachtoffers van georganiseerde misdaad en hoe kan aan hen een stem worden gegeven? Hoe heeft de georganiseerde misdaad zich tijdens de Covid-19 pandemie ontwikkeld? Zijn er gedurende die pandemie 'nieuwe' vormen van georganiseerde misdaad ontstaan, bijvoorbeeld als gevolg van digitalisering of vrijheidsbeperkingen?

In een plenaire sessie zullen vooraanstaande wetenschappers en professionals een discussie rondom het thema 'georganiseerde misdaad en ondermijning' leiden. Daarnaast bestaat het online congres uit een aantal parallelsessies van ongeveer anderhalf uur waarin sprekers over uiteenlopende criminologische thema's zullen presenteren en discussiëren met online aanwezigen. Hierbij komen zowel georganiseerde misdaad als tal van andere onderwerpen aan bod. Sessies worden alleen live gestreamd en bijgevolg niet opgenomen. Aan het eind van de dag zal de digitale uitreiking van de jaarlijkse NVC scriptieprijs plaatsvinden. Tijdens het congres is er ruimte voor informeel gesprek, kennismaking en/of brainstormen met andere deelnemers. Deelname aan het online-congres is gratis. Voor meer informatie zie [www.criminologie.nl/nvc-online-congres-2021/](http://www.criminologie.nl/nvc-online-congres-2021/)

## NVC subsidie

De Nederlandse Vereniging voor Criminologie heeft als doelstelling de criminologie in Nederland te bevorderen. Om jonge criminologen te ondersteunen bij het opzetten en uitvoeren van onderzoek stelt de NVC een subsidie van maximaal €1500 per persoon beschikbaar. Twee keer per jaar (1 maart en 1 september) kan een aanvraag voor deze subsidie worden ingediend. Het bestuur zal maximaal twee subsidieaanvragen per ronde honoreren.

De aanvraag moet betrekking hebben op dataverzameling voor criminologisch relevant onderzoek waarvoor geen andere financiële middelen voorhanden zijn, en moet leiden tot een tastbaar product, zoals een artikel of een presentatie. Verder zijn aanvragers:

- Masterstudent Criminologie of als criminoloog werkzaam en maximaal 7 jaar geleden afgestudeerd;
- Lid van de NVC;
- En hebben aantoonbaar geen andere financieringsmogelijkheden voor de beoogde dataverzameling.

Het bestuur ontvangt van de aanvrager graag een (kort) onderzoeksvoorstel van maximaal 500 woorden met daarin de achtergrond van het onderzoek, de onderzoeksvraag en de voorgestelde methode. Daarnaast dient het voorstel een beschrijving van de beoogde output te bevatten (denk aan een artikel, presentatie). Tevens ontvangt het bestuur graag een CV en een motivatiebrief van maximaal 200 woorden waarin de aanvrager ingaat op bovengenoemde criteria. Masterstudenten die een aanvraag indienen, moeten een referentiebrief van hun begeleider bijvoegen.

De gemotiveerde aanvraag kan uiterlijk 1 maart of 1 september naar [info@criminologie.nl](mailto:info@criminologie.nl) gestuurd worden. Het bestuur beoordeelt de aanvragen en beslist binnen een termijn van zes weken over de aanvragen en maakt de gemotiveerde beslissing kenbaar aan de aanvrager. Van aanvragers van gehonoreerde voorstellen wordt verwacht dat zij een kort stukje voor de NVC nieuwsbrief over hun onderzoek schrijven, en dat zij bij alle publicaties over de met NVC subsidie verzamelde gegevens de NVC subsidie vermelden.

## Colofon

**Redactie:**

Tamar Fischer

**Correspondentieadres:**

De Criminoloog  
Postbus 71304  
1008 BH Amsterdam

**Vormgeving:**

Steve van de Weijer

[info@criminologie.nl](mailto:info@criminologie.nl)

[www.criminologie.nl](http://www.criminologie.nl)